

ményt. Számítógépet vásárolnak, és e-mail címet reklámoz az Ill halálát közvetítő riporter.

A díszlet, mely a színlap szerint „a Khell Csörsz tervezte díszletelemek felhasználásával készült” (ez vajon mit jelent?), általános ridegséget, sodronyhálókkal, traverzekkel, vasrácsokkal, vaslépcsővel és vaserkélyekkel körbevett világot ábrázol. Itt-ott szecessziósan görbültek a vasrudak, ez különösen föltű-nő az állomási illemhely esetében, amely megfordítva egyúttal Ill szatócsboltját is szolgál. Annyi pénz persze manapság a világon nincsen, hogy díszletelemekkel is jelezni lehessen a városka és polgárai növekvő jólétét, ez a föladat kizárólag Rátkai Mária jelmezeire marad, amelyek eléggé sután töltik be hivatásukat. Az újnak mondott cipő talpa például nemcsak elpiszkolódott, de kopott is.

A színészi játék a zenés-táncos fölfordulás közepette jobban (Lukács József, Petényi Ilona, Ferenczy Csongor, Joós László, Magyar Kinga) és rosszabbul (Sashalmi József, Nyirkó István) alkalmazott klisékre szorítkozik. Ezúttal is föllép Ye Jinsen, ezúttal is a totális idiotizmus képviselőjében, s ezúttal sem lehet tudni, hogy miért kell ehhez egy kínai.

Blaskó Péter jól kidolgozott, sőt, agyondolgozott eszközeivel ábrázolja Ill megrendülését, rémületét s végül beletörődését. Talán eredetibb lenne alakítása, ha Veszprémben drámát játszanának és nem nosztalgia-show-t. Bajcsay Mária adja a címszerepet. A lexikon szerint megvan hozzá a kora. Csakhogy talán még soha nem volt ilyen szép és fiatal. Megmutatja a múltját, mindenki láthatja, hogy valódi és csinos. Kurta esküvői ruhát ölt, és valóban

Pech. Az egész előadásban csak az látszik valódinak, aminek a leginkább kellene művinek lennie.

ZAPPE LÁSZLÓ

Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása (Petőfi Színház, Veszprém)

Fordította: Fáy Árpád. Díszlet: Khell Csörsz. Jelmez: Rátkai Erzsébet. Rendező: Vándorfi László. Szereplők: Bajcsay Mária, Blaskó Péter, Lukács József, Sashalmi József, Nyirkó István, Ferenczy Csongor, Joós László, Koscsisák András, Módri Györgyi, Palásthy Bea, Karasz István, Rákos Attila, Ye Jinsen, Petényi Ilona, Dominek Anna, Keresztes Gábor, Kiss T. István, Dobos Judit, Máté P. Gábor, Zombori Katalin, Barta Judit, Erben Viktor, Keresztes János, Magyar Kinga, Németh Norbert.

PIRANDELLO: HAT SZEREPLŐ SZERZŐT KERES MINTAVALÓSSÁG

„Színpadon vagyunk, édesem! Hogy mi a színpad? Hát ez itt, ni, olyan hely, ahol komolyan játszanak.”

A fenti sorokat A mostohalány mondja kishúgának Luigi Pirandello *Hat szereplő szerzőt keres* című színművében, melyet legtalálhatóbban talán műhelydrámának nevezhetnénk, mind írói, mind pedig színházi tekintetben, még ha ez színházi vonatkozásban kevésbé nyilvánvaló is, mint írói szempontból. Hogy a *Hat szereplő...* drámaírói műhelyvallomásnak tekinthető, arról Pirandellónak fiához írt levele tanúskodik: „Már itt van a fejembem egy sor új dolog! Egy rettenetes dráma hat szereplője jön hozzám, hogy regénybe szerkeszsem őket, csábítanak, de én nem akarok róluk tudni, és azt mondom nekik, hogy ez teljesen felesleges, és amúgy sem érdekelnek, és hogy többé már semmi sem érdekel engem, és ők megmutatják nekem sebeiket, és én mégis elkergetem őket... de közben a regény így mégis-csak elkészül.” Nem így történt: regény helyett dráma született. S miközben Pirandello drámát írt az alkotómunka keserveiről, moderm formabontó színpadi mű került ki a keze alól, amelyben az igazi tét nem az, hogy a hat képzelet szülte szereplő talál-e szerzőt, aki történetüket alkotássá formálná, s így értelmet nyerne fáradozásuk, hanem hogy maga Pirandello meg tud-e birkózni az őt író-ként nyugtalanító témával: a valóság és a látszat, a való és a művészet kettősségével. Amiről aligha lehet alkalmasabb formában vallani, mint drámában, illetve színházban.

Jóllehet művében Pirandello a dráma és a színház elé egyaránt tükröt állított - szembe-süljenek önmagukkal -, műve mégis inkább a drámaíró, mint a rendező dilemmáit ábrázolta. Mára viszont módosult az ábra: a drámaíró gondjainál érdekesebbek azok, melyekről a Piran-

dello-művet színre vivő rendező szól(hat) a *Hat szereplő...* segítségével. Legalábbis erre utal a Pirandello-műnek az Újvidéki Színházban látható előadása, melyet George Ivascu román vendégrendező állított színre a színház fénykorát idéző remek előadásban.

Ivascu rendezése azonban, bár nem tagadja meg a pirandellói elvet és szándékot, még-sem elsősorban Pirandellóhoz való hűsége miatt érdemel figyelmet, hanem sokkal inkább azért, ahogyan a pirandellói drámai anyagot kezeli annak érdekében, hogy a szín-ház eszközeivel mondja el: a művész óhatatlanul illúziók rabja, s vágya, hogy a színház valósággá váljék, minden igyekezete ellenére sem válhat valóra, mert a valóság nem szín-ház, és különben sem tudjuk, mi a valóság, és mi a látszat, mi a valóság, és mi az álom. De éppen ez a bizonytalanságunk a - valóság.

George Ivascu olvasatában Pirandello műve nem arról szól, hogy írható-e a színpadi próbára beszemtelenedő hat szereplő hozta élettörténetből kerek dráma, hanem arról, hogy a szereplők hozta élethelyzetekből formálható-e hiteles színházi előadás.

Ez az előadás a színjátszás erőpróbája.

Annak ellenére, hogy az előadás - egy-két apróbb részletet leszámítva - kitűnő, a rendező által felvetett kérdésre nem ad(hat) egyértelmű és megbízható választ. Ez is csak egy előadás, amely bár művészi becsülettel próbál helytállni, de mint bármelyik előadás, csupán egy lehetséges változat, amelyet még példaértékűnek sem kell tekinteni.

Színházban azonban kiváló.

Azt hiszem, nem vagyok egyedül a darab ismerői közül, aki úgy emlékszik a *Hat szereplő...-re*, mint komor, sötét műre, amelyből szenvedés és tragédia árad, amely megüli kedélyünket, elveszi életkedvünket. Ezzel szemben Ivascu előadása iókedvű. ha a ielőző nem len-

ne lekicsinylő, azt mondanám, szórakoztató, de - jóllehet olykor, főleg kezdetben bohózszerű - semmiképpen sem komédia, hanem olyan tragikomédia, melyben a hangsúly észrevétlenül áttevődik a komikusról a tragikusra. S amikor az előadás végén a színpadról lelépő Apa Az igazgató kérdésére („Ez most játék vagy valóság?”) azt válaszolja: „Ez a valóság, uram!”, akkor már senkinek sincs kedve nevetni; most már nemcsak azt tudjuk, hogy milyen bonyolult a valóság és a képzelet, az élet és a művészet összefonódása, hanem azt is, milyen közel van egymáshoz a komikus és a tragikus. Talán ez a felismerés mondatja ki Az igazgatóval Az apa idézett kijelentését követően az előadás zárómondatát: „Elég!”

Olyan ez az egyszavas, kurta mondat, mint amikor az emberre rászakad az ég, rázuhan a sötétség. Nincs tovább! Egyáltalán mi értelme van színházban vagy bárminek? Elég! Hiszen az emberi felelőtlenség és meggondolatlanúság olyan súlyos tragédiákat okozhat, mint A kislány halála vagy A kisfiú öngyilkossága.

Basta!

Azután kigyulladnak a lámpák, visszajönnek a színészek, és felhangzik a taps, amelyet a bemutató különben eléggé tartózkodó törzsközönsége negyed óra után hagyott csak abba.

A *Hat* szereplő...-vel kapcsolatos kritikai észrevétel, miszerint a befejezés megoldatlan, ezúttal fel sem merülhet. Az Ivascu rendezte előadásban az író képzeletéből a színházi próbán megjelenő hat szereplő nem marad meg képzelet alkotta figurának, hanem valóssá válik, valóságosabbá, mint az életet utánozó színház.

A színház tehát alulmarad a valósággal szemben - állapíthatnánk meg -, csakhogy a színházból valóban távozó szereplők nem a valóságból, hanem az író képzeletéből lépnek a világot jelentő deszkákra, pontosabban az éppen előadást próbáló színészek közé. Valós-

sá a színház hangsúlyozott valótlanága teszi őket, amit Ivascu a bohózatig karikírozva ábrázol. Ehhez a kíméletlen (ön)íróniához, amelyre Ivascu rendezése épül, indíttatást maga Pirandello ad, aki bőven szellemeskedik saját drámaírói számlájára. A színészek értetlenségét elfogadó, felháborodott Igazgató mondja: „Mi az ördögöt csináljak, ha (...) kénytelenek vagyunk folyton ezt a Pirandellót nyaggatni, akit ha valaki megért, csak gratulálhatok neki.” A színházról ugyanakkor Pirandello látható tisztelettel nyilatkozik, szerzői utasításai csupán sejtetik azt a zűrzavart, amely a rendező-próbák (jellemző) velejárója. George Ivascu viszont a színházi folyamat teszi nevetségessé. A színjátszás önparódiáját látjuk: nevetségesen szeszélyes színészek, terv nélkül dolgozó, de istenként rendelkező igazgató-rendező, fontoskodó ügyelő, kétbalkezes díszletmunkások csapata igyekszik művészetet produkálni.

aké pedig a komikum eszközeit használó stilizáltság jegyeit viseli magán. Ahogy azonban a próba színészeit meglegyinti a tragikum szele, felismerik, hogy a hat szereplő nemcsak megszállottan szerzőt keres, hanem véresen komoly élettörténetet is hoz a világot jelentő deszkákra, és ettől kezdve nem csupán visszafogják addigi harsány modorukat, de döbbenetüket jelezve - játékok eszköztelenné egyszerűsödik. Ugyanakkor sajnálhatjuk, hogy az előadás rendezője (engedve a játékoságnak, vagy mert a statisztáknak is kíván néhány percnyi jutalomjátékot nyújtani) a két díszletmunkásra (Szabó Attila és Németh Attila) többet bízott, mint amennyit az előadás elbírt. Amellett hogy időnként, mint a reneszánsz kori komédiák szolgálai, utánjátszanak, ügyetlenül megismétlik a színészek komikusra stilizált jeleneteit, a tragikusba forduló jelenet kezdetén ágakkal tele-

venni. Banka Lívia azzal teszi hitelessé Az anya tragédiáját, hogy egyetlen percig sem akar szerep lenni, mindvégig valóban létezőnek hiszi magát, s így éli meg többszörös tragédiáját. A két gyermek - a színpadról már ismert Dulics Péter s a most feltűnő Ladisity Adrianna - helyes, mert mindketten csak gyerekek, s nem kellett megukat kisokos felnőttekként.

A hat szereplőhöz hasonlóan az írói fantázia létrehozta szerepcsoporthoz tartozik a varrószalon-bordélyház tulajdonosa, Madám Pace, akit Ábrahám Irén vérbő spanyolos jegyekkel karikírozva ábrázol, s illetéknéppen akár már az előadáson belüli próbát megjelenítők közé is sorolhatnánk. Ez utóbbiak közül Csernik Árpád Első színésze és Mezei Kinga Első színésznője remekül felépített karikatúra, ennivalóan utálatos zsarnok-kóficok, egyszerre ócska ripacsok és átkozottul tehetségesek. Ugyanez mondható el a magát észrevétetni kívánó, de

László Sándor (Az igazgató), Csernik Árpád (Az első színész) és Nagypál Gábor (A fiatal színész) (Gavrilo Grujics felvétele)

ám tehetségükből csak afféle lila ködbe burkolt, a valóságtól távoli művészkedésre futja. A rendező nemcsak úgy általában karikírozza a színjátszást, hanem a közelmúlt újvidéki produkcióiból (*Jelenetek egy házasságból, Sztárcsinálók, Cselédek*) kiragadott részletekkel illusztrálja az előadásnak a színházi próbafolyamatot parodizáló vonulatát. Szándékának megfelelően alaposan átdolgozta a Pirandello-mű színházra vonatkozó részeit, ugyanakkor a hat szereplő történetét óvatosan megrövidítette. A kétféle beavatkozás kiegészíti egymást: a komikusra vett színházi vonatkozások hangsúlyozásával fokozódik a színpadi hatás, a szöveg húzással pedig dinamikussá válik a ma már kissé nehézkesnek tűnő színmű előadása.

Míg Pirandello nem tesz határozott különbséget a színházi próbát megjelenítő színészek és az életből érkező szereplők játékstílusa között - számára ez kevésbé lényeges - addig Ivascu más-más stílusban játszatja az „élet” és a „művészet” világában mozgó színészeket. Az előbbieket stílusa a realista színjátszás legjobb iskoláját idézi, az utóbbi-

túzdelve, esetlenül hajladozva „játsszák” a kertet, amelyben hamarosan bekövetkezik a két kisgyerek halála. Az egyik felesleges, a másik enyhén szólva zavaró.

A hat szereplő közül Balázs Aron (Az apa) és Szorcik Kriszta (A mostohalány) azt játssza, hogy ők igénylik a drámát, küzdenek, szenvednek azért, hogy elmondhassák igazukat. Balázs Aron, bár korban fiatalabb a ráosztott szerepénél, hitelessé teszi Az apa öngazoló vergődését, lelkifurdalását, amiért ő okozta felesége és fia lelki traumáját, illetve amiért Madám Pace szalonjában majdnem vérfertőzést követel mostohalányával. Szorcik Kriszta minden jelenetében felforrósodik a színpad levegője, csodálatos energiával vált a szerep egyik árnyalatából a másikba. Mindig más, s mindig magával sodró. Velük ellentétben ifj. Szloboda Tibornak azt kell elhitetnie, hogy mélységesen megvet mindenkit, rühelli azt, ami történik, legszívesebben kivonulna ebből a komédiából. S bár olykor csak durcáskodó kamasznak véljük, magába zárkózását végül is elfogadtatja velünk; olyan ellenpont, amelyet nem lehet nem észre-

mindig rosszkor és rosszul közbeszóló mellékszereplői szerepkörben Nagypál Gáborral is. A kétbalkezes, de fontoskodó Ügyelő Giricz Attila. Krizsán Szilvia, a Madám Pacét ügyesen utánzó-parodizáló Z. Tényi Edit és Figura Terézia csupán villanásnyi lehetőséget kap. Az eljátszandó színmű szereplőit és a próbáló színtársulat tagjait az igazgató-rendezőnek kell egységes előadásba összefoglalnia. László Sándor az önkarikírozástól sem félve. rutinosan oldja meg ezt a feladatot.

GEROLD LÁSZLÓ

Luigi Pirandello: Hat szereplő szerzőt keres (Újvidéki Színház)

Fordította: Füsi József Zenei munkatárs: Balla Lenke. Díszletjelmez-rendezés: George Ivascu. Szereplők: Balázs Aron, Banka Lívia, Szorcik Kriszta, ifj. Szloboda Tibor, Dulics Péter, Ladisity Adrianna, Ábrahám Irén, László Sándor, Mezei Kinga, Csernik Árpád, Krizsán Szilvia, Figura Terézia, Z. Tényi Edit, Nagypál Gábor. Giricz Attila. Szabó Attila. Németh